

Valtion tehtävät ja puolueiden uudet talouspoliittiset ohjelmat

SEIJA ILMAKUNNAS

1. Johdanto

Nykyisessä taluskriisissä perimmäiset kysymykset valtion, poliittisten päätöksentekijöiden ja talouden suhteesta nousevat uuteen arvoonsa. Aktiivisempi suhdannepolitiikka saanee lisää kannattajia, kun takana ovat traumaattiset kokemukset talouden ylikuumenemisestä ja sitä seuranneesta aktiviteetin romahduksesta. Toisaalta esimerkiksi epäonnistumiset rahamarkkinoiden liberalisoinnin ja verouudistuksen ajoituksissa antavat muistutuksen siitä, että säätelemättömien markkinoiden ohella myös talouspolitiikan päätöksentekijät voivat epäonnistua.

Taluskriisi on niin ikään synnyttänyt vakavan rahoituskriisin julkiseen sektoriin. Myös tämä seikka on vauhdittanut keskustelua julkisen sektorin tehtävistä ja oikeasta koosta. Lähtökohtana valtionvelan nopea kasvu 1990-luvun alussa nykyinen hallitus omaksui julkisia menoja koskevan ns. säästölinjan. Julkisten menojen leikkauksia jouduttiin alun alkaen tekemään nopeassa tahdissa, jolloin mm. niiden oikeudenmukainen kohdistuminen eri väestöryhmiin sai suhteellisen vähän huomiota osakseen. Keskeiseksi politiikan perusteluksi muodostui taloudellisiin reunaehtoihin vetoaminen linjauksessa, jota on luonnehdittu myös »ota kiinni, mistä saat» -periaatteeksi (Sailas 1992).

Nytemmin on myös valtiovarainministeriö siirtynyt avoimempiin kannanottoihin, jotka koskevat julkisen sektorin liian suurta kokoa. Kes-

kipitkän aikavälin talouspolitiikkaa koskevassa selvityksessä *Talouspolitiikan linja* (1993) tarkastellaan julkisen sektorin kokoa rakenteellisenä vääristymänä, joka vaikeuttaa lamasta irrottautumista. Julkisen sektorin arvioidaan viime vuosikymmenellä syrjäyttäneen avoimen sektorin toimintaedellytyksiä, mikä näkyy nyt mm. teollisen pohjan kapeutena. Linjauksessa vaaditaan lisäksi julkisen hallinnon purkamista ja kiinnitetään huomiota verotuksen ja sosiaaliturvan kielteisiin vaikutuksiin työntekoon, yrittämiseen ja säästämiseen.

Edellä kuvatun kaltaiset arviot muistuttavat Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa republikaanien ja konservatiivien jo 1970- ja 1980-luvuilla omaksumia strategioita, joiden tarkoituksena oli tiukentaa julkisen sektorin suitsia tuntuvasti. Valtion holhouksen vähentämisen argumentoituiin tekemään tilaa markkinamekanismille ja yksilöiden oikeuksien paremmalle toteutumiselle uusliberalistisessa hengessä. Poliitiikan perusteluissa keskeistä ei näin ollen ollut itseisarvoinen julkisen sektorin alasajo. Tämä alasajo oli ennen kaikkea väline markkinoiden toiminnan tehostamiselle ja yksityisten kansalaisten taloudellisen toimintavapauden lisäämiselle. Tämä politiikan positiivinen sisältö auttoi konservatiiveja myös strategian myynnissä kansalaisille ja suosion säilyttämisessä.

Vaikka Suomessa esitetyt linjaukset julkisen sektorin supistamiseksi näyttävät olevan sukua muissa maissa toteutetulle politiikalle, löytyy

myös mielenkiintoisia eroja. Yksi keskeinen ero liittyy uskoon valtion rooliin elinkeinopolitiikassa. Mm. eri puolueiden ilmaisemissa pyrkimyksissä maan uusteollistamiseksi on varattu keskeinen sija valtion elinkeinotuille. Myös pankkikriisi on lisännyt, tosin osin olosuhteiden pakosta, valtion roolia tuotantopanosten allokoimisessa mm. pystyessä pysytettävien ja kaatuvien yritysten seulonnan kautta. Nämä seikat viittaavat siihen, että suomalaisessa talouspolitiikassa on toisaalla säilynyt luottamus valtion mahdollisuuksiin ja että markkinamekanismin toiminnan tehostaminen ei ole niin keskeisellä sijalla kuin ensisilmäyksellä saattaisi luulla. Myöskään yksilöiden oikeuksien ja vapauksien korostamiselle ei juurikaan löydy sijaa politiikan lähtökohtana.

Tässä kirjoituksessa yritetään täsmentää joitain suomalaisen mallin ominaispiirteitä tutustumalla eräiden puolueiden julki lausumiin tavoitteisiin julkisen sektorin koosta ja tehtävistä. Tarkastelu on rajoitettu niihin puolueisiin, jotka ovat julkaisseet uuden talouspoliittisen ohjelman nykyisen talouskriisin aikana. Viime vuonna talouspoliittisen linjauksen julkaisivat Vihreä liitto, Vasemmistoliitto, Sosialidemokraattinen puolue ja Suomen keskusta. Näitä talouspoliittisia ohjelmia on tarkasteltu laajemmasta näkökulmasta kirjoituksessa Ilmakunnas ja Salo (1992).

Tarkasteltavat ohjelmat ovat pragmaattisia siinä mielessä, että ne eivät eksplisiittisesti vetoa esimerkiksi taloustieteellisten koulukuntien julkista sektoria koskeviin näkemyksiin. Tästä huolimatta niitä on mielenkiintoista arvioida siinä valossa, sisältyykö niihin uusliberalistista innoitusta tai muuta talousopillista ohjenuoraa. Päähallituspuolueen ja pääoppositioppolueen eli keskustan ja sosialidemokraattien ohjelmien sisältöä takastellaankin tässä kirjoituksessa myös tältä kannalta (luku 3) sen jälkeen, kun on ensin referoitu niiden julkista sektoria koskevia kannanottoja (luku 2).

2. Julkisen sektorin tehtävät eri puolueiden talouspoliittisissa ohjelmissa

Tarkasteltavat ohjelmat poikkeavat toisistaan tarkasteluhorisontin pituuden suhteen, ja tämä seikka puolestaan vaikeuttaa ohjelmien yksinkertaista rinnastamista keskenään. Näkökulmat ulottuvat Vasemmistoliiton rakenneuudistuksiin höystetystä suhdanneohjelmasta vihreiden pitkän aikavälin

ekologiseen rakennemuutosohjelmaan. Sosialidemokraattien ja keskustan ohjelmien aikajänne sijoittuu näiden ääripäiden väliin. Kaikista ohjelmista löytyy kuitenkin joitakin selviä julkisen sektorin tehtäviä ja kokoa koskevia kannanottoja.

Keskusta

Keskusta on tältä osin eksplisiittinen ohjelmassaan »Kansakunta uuteen nousuun». Se asettaa 1990-luvun talouspolitiikan tavoitteeksi valtion ja kuntien työvoiman määrän vähentämisen ja resurssien siirron näiltä sektoreilta teollisuuteen. Keskustan ohjelman ytimenä on kotimaisen teollisuuden toimintaedellytysten saaminen paremmiksi kuin kilpailijamaissa, ja ohjelmassa esitetyt toimenpiteet voidaan tyypillisesti johtaa tästä tavoitteesta.

Keskusta haluaa valtion takaavan teollisuudelle toisaalta hyvät yritystoiminnan ns. yleiset edellytykset ja toisaalta se uskoo valtion valikoivien elinkeinotukien käyttöön. Ohjelmassa esitellään mm. teollisuuden ja valtiiovallan vihreä sopimus, jonka mukaan ympäristöverotuksella kootut varat »korvamerkitään» ja palautetaan elinkeinoelämälle: »suostuessaan toimivan ympäristöverotuksen käyttöönottoon, teollisuus saa valtiovallalta takeen huomattavasta tutkimus- ja teknologiapanoksesta sekä yritystoiminnan muiden edellytysten selvästä parantamisesta. Nämä panostukset rahoitettaisiin ympäristöveron tuotolla.» Keskusta uskoo myös kauppa- ja teollisuusministeriön kykyyn ohjata tuotantoresurssien tehokasta kohdentumista. Ko. ministeriön tehtävänä on selvittää ne teollisuudenalat ja teollisuudenaloja kapeammat markkinat, joilla Suomella voisi olla kilpailuetuja kansainvälisesti. Näitä aloja on vahvistettava elinkeinotukien valikoivalla käytöllä. Maatalouden tuotantomahdollisuuksia tuetaan verotusta ja pääomakustannuksia keventämällä. Ohjelmassa todetaan myös, että »tuotanto-olosuhteiden eroista johtuen sopeutuminen alempaan hintatasoon edellyttää myös muita tukimuotoja ja tuotantoketjua rasittavien erilaisten verojen ja maksujen poistamista».

Samalla kun keskustan ohjelmassa valtion rooli teollisuuden ja maatalouden toimintaedellytysten takaajana korostuu, muut julkisen sektorin tehtävät jäävät vähemmälle huomiolle. Sosiaaliturvan osalta korostetaan yhteiskunnan pitävyytymis-

tä peruspalveluiden tuottamisessa. Keskustan mukaan »osa toimivallasta ja vastuusta, joka on siirretty julkiselle vallalle on palautettava yksilölle, perheelle ja vapaaehtoisille yhteenliittymille». Perusteluna on pyrkimys lisätä yksilöiden mahdollisuuksia valita itselleen sopiva elämäntapa.

Verotuksen osalta Keskusta pitäytyy ainoastaan pääoma- ja ympäristöverotuksessa. Pääoma- ja ympäristöverotuksessa. Pääoma- ja ympäristöverotuksen yhteydessä alhainen ja suhteellinen verotus saa hyväksynnän. Ympäristöverotus saa merkittävän painoarvon mm. siihen liittyvän teollisuuden ja valtiovallan välisen sopimuksen vuoksi. Ympäristöverotuksella voidaan ohjata tuotantorakennetta, ja sen tulee edistää kotimaisen puun, hakkeen ja energiakasvien käytön kannattavuutta.

Sosialidemokraatit

Oppositiossa olevat sosialidemokraatit vaativat ohjelmassaan »Suomi käyntiin – ihmisille työtä» sekä valikoivaa elvytystä julkisten investointien avulla että valikoivaa säästämistä. Julkisia menoja on myös sosialidemokraattien mielestä supistettava tilan tekemiseksi avoimen sektorin, viennin ja muun teollisuuden kehittämiseksi, mutta leikkausten painopiste ajoittuu vasta laman oletetun syvimmän vaiheen jälkeiseen aikaan eli vuosille 1994–96.

Sosialidemokraatit lähtevät liikkelle hieman paradoksaaliselta kuulostavalta ajatuksesta. Julkisista sektoria on leikattava, jotta se voi hoitaa tehtäviään entistä paremmin. »Julkisen talouden tasapainottamisen ja uudelleenjärjestelyn tarve ei suinkaan aiheudu Euroopan yhteisön jäsenyydestä tai vapaista rahoitusmarkkinoista, vaan sitä edellyttävät suomalaisten oma etu ja pyrkimys oikeudenmukaisuuteen ja tehokkuuteen. Tavoitteena on hyvinvointiyhteiskunnan puolustaminen.»

Karsittavaa sosialidemokraatit löytävät byrokratian purkamisesta, »elinkeinotukiviidakosta», maatalouden vientituesta, maatalouden lomitusta ja eläkejärjestelmistä sekä metsänparannusvaroista. Elinkeinotukien kohdalla remonttia kaipaavat erityisesti aluepoliittisin perustein määräytyvät tuet. Sosialidemokraatit haluavat luopua pysyvästi kannattamattomien toimialojen tukemisesta, sillä ohjelmassa korostetaan, että markkinatalouden periaatteiden kunnioittaminen on elinkeinopoliittikan lähtökohta. Toisaalta sosialidemokraatit

jakavat keskustan kanssa pyrkimyksen maan uusteollistamiseksi. Tähän liittyen ohjelmassa korostetaan julkisen tuen merkitystä uuden teollisuuden synnyttämisessä. Markkinaehtoisuuden korostaminen ja uuden teollisuuden tukeminen sovituvat yhteen sosialidemokraattien arviolla, jonka mukaan »markkinataloudessa ei synny itessään riittävästi tuotekehittelyä, tutkimusta ja uusinwestointeja.»

Sosiaaliturvan kohdalla ohjelmassa ei esitetä suuria muutoksia julkisen sektorin nykyisiin tehtäviin. Säästöjä voidaan kuitenkin saada aikaiseksi esimerkiksi terveydenhoidossa tuottavuutta ja tulosvastuullisuutta lisäämällä. Ansioihin sidottu sosiaaliturva katsotaan osaksi perusturvaa, ja siitä sosialidemokraatit haluavat tiukasti pitää kiinni. Remonttia sen sijaan esitetään verotuksen perhepoliittisiin vähennyksiin. Niiden todetaan olevan tulonjaollisesti ongelmallisia, ja näin ollen niiden käytöstä on luovuttava ja siirryttävä suoraan tulotukeen lapsiperheille. Asumisen tuessa tulee siirtyä suurempaan tarveharkintaan, ja julkinen vuokra-asuntotuotanto nähdään sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden että asunto-markkinoiden toiminnan kannalta hyvänä keinona.

Verotuksen kohdalla esitetään palkansaajien tuloverotuksen keventämistä lähemmäs pääomatulojen verotuksen tasoa samalla verotuksen progressiota lieventäen. Kiinteään omaisuuteen ja erityisesti maaomaisuuteen kohdistuvaa verotusta tulee kiristää. Ympäristöveroille ohjelmassa annetaan vaatimaton paino toteamalla, että niillä kerättävä verontuotto jää toissijaiseksi.

Vasemmistoliitto

Vasemmistoliitto korostaa ohjelmassaan »Vaihto-ohjelma on vasemmalla» julkisen talouden suhdanteita tasaavaa vaikutusta. Lamakierteen katkaisemiseksi puolue kannattaa yhteiskunnan tukeman vuokra-asuntotuotannon, ympäristö- ja liikenneinvestointien sekä Pk-yrityksille Keran kautta annettavien suhdannelainojen lisäämistä. Samalla se syyttää nykyistä hallitusta julkisen sektorin itseisarvoisesta leikkaamisesta, jonka taustalla on ideologisia päämääriä.

Vasemmistoliiton lähivuosien tavoitteena on julkisen sektorin koko, joka vastaa keskimääräistä OECD-tasoa eli julkiset menot ovat hieman alle 50 % bruttokansantuotteeseen suhteutettuna.

Huolimatta halusta säilyttää julkisen sektorin koko lähes nykyisellä tasolla, ohjelmaan sisältyy ehdotuksia julkisen sektorin rakenneuudistuksiksi. Näitä rakenneuudistuksia ovat keskusvirastojen ja ministeriöiden yhdistäminen, kuntaliitokset, maatalouden ylituotannon purku ja armeijaan kohdistuvat leikkaukset.

Valtion hyvinvointitehtävien yhteydessä Vasemmistoliitto varoittaa pikaleikkausten ja USA:n mallin mukaisen vakuutusperusteisen yksityisen terveydenhuoltojärjestelmän vaaroista. Puolue korostaa kuitenkin welfare mix- ajattelua eli yhteiskunnan, yksityisten ja erilaisten yhteisöjen tuottamien palvelujen rinnakkaiseloa toistensa täydentäjinä. Vaikka hyvinvointipalvelujen organisoimisessa hyväksytään yksityiset palvelutuottajat, tulee yhteiskunnalla säilyttää vastuu palvelujen saatavuudesta.

Vihreä liitto

Vihreä liitto tarvitsee julkista sektoria ennen kaikkea ekologisen rakennemuutoksen läpiviemiseen. Ekologiseen rakennemuutokseen sisältyvä kulutusrakenteen muutos ei ole mahdollista ilman valtion puuttumista hintamekanismin toimintaan. Aina ei pelkkä hintaohjauskaan riitä, vaan tarvitaan myös yhteiskunnan suoraa ohjausta ja talouden tilapäistä säätelyä. »Esimerkiksi uusi, uusiutuviin energialähteisiin perustuva energiajärjestelmä ei synny markkinavoimien eikä edes yhteiskunnan harjoittaman hintaohjauksen avulla, vaan se edellyttää valtioiden suoraa puuttumista asiaan.»

Julkisen sektorin etuna on myös se, että julkinen kulutus on ympäristöystävällisempää kuin »järkevät mittasuhteensa» ylittänyt yksityinen kulutus. Tämän vuoksi Vihreän liiton mielestä kasvava osa kansantulosta kannattaa suunnata yhteisiin tarpeisiin. Osa julkisesta kulutuksesta ei vihreidenkään mielestä kestä kriittistä tarkastelua: hallintoa on kevennettävä, ilmaisupalveluja ja aikansa eläneitä sosiaaliturvan muotoja on karsittava ja armeijan määrärahoja leikattava.

Ympäristöverotuksen on luonnollisesti oltava riittävän kattavaa ja tasoltaan riittävän suurta vihreiden hahmottelemien päämäärien saavuttamiseksi. Lopullisessa muodossaan sen tuotto tulee Vihreän liiton mukaan olemaan yhtä suuri kuin nykyisen tulo- ja omaisuusveron tuotto. Ympäristöverojen tuoton kasvaessa muita vero-

ja voidaan alentaa, ja verojen alennukset tulee suunnata lähinnä työhön kohdistuvaan verotukseen. Tuloerojen tasataan pitkällä aikavälillä perustulojärjestelmän avulla.

3. Uusliberalismia Keskustan ja sosialidemokraattien talouspoliittisissa ohjelmissa?

Tämän suppean ekskursion avulla on pyritty tutustumaan eri puolueiden talouspoliittisiin ohjelmiin siltä osin, kun ne sivuavat merkittäviä kannanottoja julkisen sektorin tehtävistä ja koosta. Pyrkimyksenä on ollut löytää viitteitä siitä, millaisista tehtävistä suomalaiset poliittiset päätöksentekijät haluavat valtion luopuvan ja missä valtion ote tulisi säilyttää tai sitä jopa voimistaa.

Tiivistä keskustelua näistä teemoista käydään tällä hetkellä niin idässä kuin lännessä. Suomalaiseen variaatioon liittyy se, että valtion tehtävien uudelleen määrittelyyn on ajautettu varsin lyhyessä ajassa valtionvelan kasvun vauhdittamana. Talouskriisi on toisin sanoen merkinnyt lyhyen aikavälin lamalääkkeiden ja pitkän aikavälin rakenneuudistusten yhteenkietoutumista mm. poliittisissa kannanotoissa. Jonkinlaista kannanottojen 'suodattamista' näin ollen tarvitaan, jotta niihin sisältyvät periaattellisemmat viestit saadaan irroitetuksi lamalääkkeistä. Tässä rajoitutaan päähallituspuolueen ja suurimman oppositiopuolueen eli keskustan ja sosialidemokraattien ohjelmien 'suodattamiseen'.

Yhtenä peruskysymyksenä voidaan pitää sitä, onko nykyisen julkisen talouden säästölinjan perustana uusliberalistinen projekti, joka tähtää valtion roolin kutistamiseen, markkinamekanismin rasvaamiseen ja yksilöiden taloudellisen vapauden kasvattamiseen. Uusliberalistisessa projektissa kaikki kolme eri osaa ovat osa kokonaisuutta, ja valtion purkaminen on paremminkin alisteinen muiden primäärisempien tavoitteiden saavuttamiseksi. Analysoimalla tästä näkökulmasta puolueiden talouspoliittisia ohjelmia voi päätyä sellaiseen lopputulokseen, että kysymyksessä ei ole ainakaan täysin johdonmukainen projekti.

Esimerkiksi keskusta, joka suorimmin vaatii voimavarojen siirtoa julkiselta yksityiselle sektorille, ei lainkaan esittele kilpailupoliittisia tavoitteita eikä keinoja. Toisin sanoen markkinamekanismin tehostaminen ei ole korkealla keskustan tärkeysjärjestyksessä. Valtion alasajoa voidaan sitäkin pitää vähintäänkin puolinaisena

tavoitteena, koska keskusta haluaa säilyttää valtion roolin elinkeinorakenteen ohjaamisessa. Valtion tehtävä ei ole pelkästään yritystoiminnalle otollisen kustannusrakenteen ja infrastruktuurin luominen, vaan myös suora taloudellinen tuki teollisuudelle ja maataloudelle.

Sosiaaliturvan kohdalla keskusta nojaa suoraan uusliberalistiseen argumentaatioon. Se haluaa siirtää julkisen ja yksityisen sosiaaliturvan rajaa ja perustelee tätä vastuun siirtoa yksilöiden taloudellisen vapauden kasvattamisella valtion toimivallan kustannuksella. Ongelmaksi muodostuu se, että kansalaisten irtaantuminen valtion kahleista jää osittaiseksi, jos samalla ei esitetä muutoksia palkansaajien verotuksen osalta. Jos verotus säilyy ennallaan, ei saamapuolen eli yksilöiden nauttimien sosiaalisten tulonsiirtojen ja julkisten palvelujen leikkaaminen sinänsä kasvata kansalaisten taloudellista vapautta. Keskustan ohjelmassa ei ansiotulojen verotusta tarkastella laisinkaan.

Sosialidemokraattien ohjelma etenee keskustan ohjelmaa hieman konsistenttimmin uusliberalistisen projektin hengessä, tosin esitetyt muutokset ovat mittasuhteiltaan varsin maltillisia. Markkinaehtoisuuden korostaminen, julkisen sektorin kansantuoteosuuden osuuden pudotus 45 prosenttiin ja palkansaajien tuloverotuksen selvä keventäminen ovat linjauksia, jotka reivaavat puolueen kurssia ainakin piirun verran oikealle. Toisaalta usko uutta teollisuutta luoviin elinkeinotukiin edustaa painotusta, joka sopii perinteiselle valtionhoitajapuolueelle.

Sosialidemokraattisen puolueen ohjelman tukinnan kannalta ongelmaksi muodostuu sen arvioiminen, meneekö ohjelma niin sanotusti umpeen. Tuloverotuksen tasoon ehdotettu kevennys on siinä määrin antelias, että se herättää epäilyksen siitä, riittääkö veropohja esitetyn suuruisen julkisen sektorin ja nykyisen sosiaaliturvan säilyttämiseen.

Eksplisiittiset tulonjakotavoitteita koskevat kannanotot puuttuvat niin sosialidemokraattien kuin keskustankin ohjelmasta. Sosialidemokraatit tosin, hieman liturgisesti, korostavat oikeudenmukaisuusnäkökohtia julkisen sektorin tehtävien taustalla, mutta konkreettiset tulonjakotavoitteet jäävät ilmaan. Sosialidemokraattienkin ohjelmaan sisältyy painotuksia, jotka saattavat lisätä tuloeroja. Tällaisia tekijöitä ovat mm. kannustavat palkkausmuodot ja työehtosopimusikäntönnön jonkin

asteinen hajautus työpaikkatasolle asti. Samalla puolueen hyväksymä tuloverotuksen keventäminen ja progressiivisuuden lasku murentavat valtion mahdollisuuksia tulojen uudelleenjakajana.

Konkreettisten tulonjakotavoitteiden puuttuminen julkisen sektorin tehtävien luettelosta on mielenkiintoinen ilmiö, joka saattaa kuvastaa uusliberalistisen ajattelun jonkinasteista jalansijaa myös Suomessa. Esimerkiksi Iossa-Britanniasa brittikonservatiivien mielestä valtion tulee huolehtia köyhistä, mutta muilta osin tulonjakoon ei ole syytä puuttua.

Kaikkein johdonmukaisimmalle uusliberalistille tämä onkin ainut mahdollisuus. Tuloja uudelleen jakava valtio edustaa ylhäältä tulevaa pakkoa, joka uhraa yhden ryhmän etuja toisen ryhmän hyväksi kokonaisedun nimissä. Markkinoiden säätelemätön toiminta on vapaiden yksilöiden oikeuksista lähtevä itseisarvo, ja markkinoiden tuottamaa lopputulosta ei ole syytä arvioida lopputuloksen perusteella (Sen 1989, 95). Arviointia ei suoriteta erityisesti synnytetyn taloudellisen tuotoksen jakaantumisen perusteella.

Talusteoreetikkojen enemmistö perustaa markkinamekanismin puolustuksensa kuitenkin järjestelmän aikaansaamiin tuloksiin, ennen kaikkea taloudelliseen tehokkuuteen. Mikäli markkinamekanismi ei ole itseisarvo, vaan sitä arvioidaan tuloksista käsin, jää sijaa myös julkisen sektorin puuttumiselle markkinamekanismin toimintaan. Markkinahäiriöt (market failures) antavat valtiolle mahdollisuuden puuttua markkinoiden säätelemättömään toimintaan neoklassisessa taloustieteessä. Sosialidemokraatit vetoavat ohjelmassaan tällaiseen markkinahäiriöön arvioidessaan, että markkinataloudessa ei synny riittävästi tuotekehittelyä, tutkimusta ja uusinvestointia.

Markkinahäiriön olemassaolo ei kuitenkaan vielä riitä julkisen puuttumisen, esimerkiksi elinkeinotukien, perusteluksi, vaan on arvioitava myös julkisen väliintulon tehokkuus (government failure). Käsillä olevissa ohjelmissa ei ole lainkaan noteerattu näitä häiriöitä eikä myöskään integraatiosta tulevia rajoitteita tukipolitiikalle. Ainakin potentiaalisesti tukeen liittyy moral-hazard – ongelma eli se, että yritys toimii tieteen tahtoen tehottomasti luottaen julkisen tuen saantiin kriittisissä tilanteissa (Raatikainen 1993, 11). Puolueiden ohjelmassa ei ole myöskään tuotu esille kansainvälistä kehityssuuntaa tukipolitiikassa. Vaikeuksissa olevien toimialojen tukemisesta ja

tulevaisuuden toimialojen poimimisesta erityis-suojeluun, on siirrytty kohti vapaata kilpailua ja markkinamekanismia korostavaa rakennepolitiikkaa (Hatanpää ja Leppänen 1992, 20). EY:n komission Suomen jäsenyyshakemuksesta antamassa lausunnossa onkin kiinnitetty huomiota valtion elinkeinotuen määrän kasvuun Suomessa viime vuosina.

4. Lopuksi

Mikäli puolueiden talouspoliittisiin ohjemiin on uskomista, valtio toisella kädellä holhoaa liikaa mutta toisaalla valtiollista ohjausta tulisi jopa lisätä. Raskaiden syytösten ja voimakkaan luottamuksen perustelut jäävät pitkälle ilmaan, mutta toisinaan taloustiedekin kelpaa iskusanon ja iskulauseiden lähteeksi. Kärjistetyksi asia voidaan ilmaista siten, että »ota kiinni, mistä saat» -luonnehdinta sopii myös puolueiden retoriikan luonnehdinnaksi.

Yksi syy ohjemien argumentaation väljyydelle lienee se, että 1980-luvulla julkinen talous ei suomalaisten tutkijoiden keskuudessa ollut kovin suosittu tutkimuskohde julkisten menojen huomattavasta kasvusta huolimatta. Näin ollen puuttuu sellainen käsitysvälineistö ja myös empiirinen tutkimus, josta voitaisiin ammentaa kokonaisvaltaisia arvioita valtion ja kuntien vaikutuksesta muun talouden toimintaan. Tämän apparaatin puuttuessa on sitten helppoa lainata trendikkäitä ilmauksia muualla käydystä keskustelusta.

On toki syytä toivoa, että julkisen sektorin toi-

minnan rajoitteita koskevaa uutta tietämystä lainataan meille myös muualta. On yhtä suuri syy toivoa myös tämän tietämyksen konkreettisempaa ja johdonmukaisempaa ankkuroimista omaan julkiseen sektoriimme.

LÄHTEET:

- Hatanpää, Heikki ja Seppo Leppänen (1992), Rakennepolitiikan suuntaviivat OECD-maissa, *Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen Keskustelualoitteita* 23.
- Ilmakunnas, Seija ja Salo Sinikka (1992), Käynnistys-ohjeita kansantaloudelle – puolueiden uudet talouspoliittiset ohjelmat, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 3/1992.
- Raatikainen, Juhani (1993), Suomalaisen elinkeinotukijärjestelmän muutospainet, *Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen Keskustelualoitteita* 43.
- Sailas, Raimo (1992), Hyvinvointivaltion ideologiset vastustajat ilmoittautukoot (haastattelu), *Hyvinvointikat-saus* 4/19 92, Tilastokeskus.
- Sen, Amartya (1989), *The Moral Standing of the Market*, teoksessa D. Helm (toim.), *The Borders of the State*, Oxford University Press, s. 92–109.
- Talouspolitiikan linja*, Kansantalouden kehitys ja talouspolitiikka vuosina 1993–1997, Valtiovarainministeriö.

Talouspoliittiset ohjelmat:

- Talous kestävälle tielle*, Vihreän liiton talousohjelma 24.5.1992.
- Vaihtoehto on vasemmalla*, Vasemmistoliiton talouspoliittinen vaihtoehto 26.5.1992.
- Suomi käyntiin – ihmisille työtä*, Sosialidemokraattisen Puolueen talouspoliittinen ohjelma 4.6.1992.
- Kansakunta uuteen nousuun*, Keskustan ohjelma 1990-luvun talous- ja teollisuuspolitiikaksi 6.6.1992.